

## *RELATII INTERNATIONALE*

### DIPLOMAȚIE CULTURALĂ ROMÂNEASCĂ ÎN ITALIA (1918-2007)

CARMEN BURCEA\*

**Abstract.** This study aims to reveal the warp yarns of the Romanian cultural diplomacy in Italy, without pretending to illustrate a zoom image on the details, but rather to sketch its parable through the ideological perspective and the political climate in vigour in various stages of development. Which are the main instruments of the Romanian cultural diplomacy in Italy? Who were the cultural operators? When did they prove to be more active and why? These are some of the interrogations at which attempts to provide answers the present study. Obviously, this representation, beyond the fact that does not claim exhaustiveness, is imbued of relativism – a consequence of the topic framing, the data selection and its reviewing in a cohesive image.

**Keywords:** cultural diplomacy, Romanian-Italian cultural relations, intercultural dialogue.

Focalizat pe evoluția relațiilor culturale bilaterale de-a lungul veacului XX, acest studiu evită în mod voit glozele teoretice privind glisarea diplomației culturale de la periferia politicii externe la o veridică/pretinsă autonomie, din arergarda în avangarda diplomației traditionale (sau invers), de la un statut oficial (fiind apanajul statului) la unul nonoficial (în care sunt implicați diverși actori nonstațali). Centrul de interes este reprezentat aici de complexul de metode concepute în vederea stabilirii unui dialog intercultural și împlinirii unor țeluri bine determinate: de a prezerva și consolida România Mare, într-un prim moment; apoi, de a exalta comunismul și naționalismul; în fine, de a facilita reinserarea României în concernul european. Din această perspectivă, apare ca fiind prea puțin semnificativă distincția între evantaiul de sinonime (niciodată perfecte): politică/propagandă/acțiune/strategie culturală, diplomație publică/culturală, promovarea/exportarea imaginii de țară și.a. Survolez prin urmare dezbaterea privind nuanțele

\* Carmen Burcea este cercetător științific III în cadrul Institutului de Științe Politice și Relații Internaționale al Academiei Române; dublu licențiată a Universității București în specializările Istorie și Filologie, master în *Strategii comunicaționale interculturale* și doctor în Istorie.

conceptuale, raliindu-mă punctului de vedere exprimat de profesorul Lorenzo Medici, potrivit căruia diferența constă mai degrabă în finalitățile vizate decât în instrumentele utilizate<sup>1</sup>.

Scrutând acțiunea pe care statul român o desfășoară în plan cultural în Italia, nu apare lipsită de temei folosirea conceptului de *diplomatică culturală* pentru întregul arc cronologic 1918-2007, adică chiar și înainte ca acest concept să dobândească reputația de care se bucură actualmente. Nu este mai puțin adevarat că după paranteza comunistă și mai cu seamă în actualul context geopolitic acest concept a fost eviscerat și analizat de către politologi, valorizat și potentat de către decidenții în materie, dar acest fapt nu anulează expresiile sale precedente.

O retrospectivă asupra diplomației culturale românești în Italia ilustrează continua sa devenire – pe o axă temporală imaginabilă fie circulară, fie în spirală, fie ondulatorie, o devenire care nu încetează însă să recurgă la trecut cu scopul de a se legitima, de a căpăta confirmări, de a fi validată. În fine, trebuie spus în acest preambul că raportul între Italia și România, ca de altfel oricare alt raport intercultural desfășurat între două entități, oricare ar fi acestea, este prin natura sa asimetric, întrucât poartă *în nuce* un raport de forță sau prestigiu, mai mult sau mai puțin voalat. România este cea care privește spre Italia, considerată o marcă distinctivă în definirea identității sale lingvistice și culturale. Sinteză dacico-romană pe teritoriul anticei Daciei se constituie în mit fondator de referință în istoriografia română<sup>2</sup> și este convertit în *capital simbolic* (Pierre Bourdieu).

În cele nouă decenii care separă crearea României Mari (1918) de integrarea în UE (2007) continentul european se transfigurează. După iluzoria acalmie din perioada interbelică, au urmat o nouă conflagrație mondială (1939-1945) și Războiul Rece (1945-1989). Căderea Zidului Berlinului, în anul de grătie 1989, a marcat sfârșitul bipolarismului (SUA-URSS) și începutul unei noi ere – aceea a globalizării. Acesta este fundalul pe care se desfășoară relațiile culturale italo-române, tributare permanent acestor *corsi e ricorsi* (Giambattista Vico).

În discursul asupra dificilei prietenii cu Italia, construit uneori pe baza unui limbaj ticsit de retorism, primatul este deținut de tematicile culturale, care se constituie într-un adevarat leitmotiv. Interpretările statistice confirmă fără echivoc acest fapt. Filologul Pasquale Buonincontro, fost profesor de limba și literatură română la Istituto Universitario Orientale (Napoli), inventariază în bibliografia sa – *Prezența României în Italia în secolul XX. Contribuție bibliografică 1900-1980* – peste 2.550 de voci repartizate pe trei secțiuni: Politica (464 = 18,16%), Cultura (1.872 = 73,26%), Varia (219 = 8,58%)<sup>3</sup>. Cifrele sunt mai mult decât elocvente. De asemenea, potrivit datelor prezentate de cercetătoarea Veronica Turcuș în bibliografia sa asupra studiilor italo-române până în anul 1996,

<sup>1</sup> Lorenzo Medici, *Dalla propaganda alla cooperazione. La diplomazia culturale italiana nel secondo dopoguerra (1944-1950)*, Cedam, Padova, 2009: „La differenza fra diplomazia culturale, diplomazia pubblica, propaganda e guerra psicologica consiste, pertanto, più nelle finalità perseguiti che negli strumenti utilizzati“, *Introduzione*, XIX.

<sup>2</sup> Lucian Boia, *Istorie și mit în consuțința românească*, Editura Humanitas, București, 1997, pp. 83-114.

<sup>3</sup> Pasquale Buonincontro, *La presenza della Romania in Italia nel secolo XX. Contributo bibliografico 1900-1980*, Napoli, De Simone Editore, 1988 (grafic n. 2, p. 11).

chestiunile care se circumscrău domeniului cultural sunt predominante<sup>4</sup>. În cadrul relațiilor bilaterale italo-române tematicile culturale reprezintă aşadar o piesă de rezistență, un nucleu argumentativ din care iradiază sau pe care se fundamentează ulterior chestiuni de ordin politic sau socio-economic.

Subsumate obiectivelor diplomației tradiționale a statului, strategiile de diplomație culturală românească în Italia sunt un ecou, o rezonanță a contextului geopolitic internațional. În consecință, acest arc de timp, deloc liniar și echilibrat, se subdivide în trei perioade tranșate de anii de cotitură 1918 – 1945 – 1989. Este vorba aşadar despre trei perioade cronologice inegale: prima dintre acestea numără 27 de ani cu suisuri și coborâșuri; a doua – 44 de ani, considerată în genere de izolare, dar cu semnificative momente de reviriment, în ciuda duretei efemere; a treia – 18 ani, cu diferite grade de intensitate până la tonurile incandescente din anul 2007, când la scurt timp după frenezia dată de accesarea României în Uniunea Europeană<sup>5</sup> cazul Mailat-Reggiani a provocat o cumpănă în relațiile bilaterale<sup>6</sup>.

\*

În intervalul 1918-1945 se înregistrează: edificarea României Mari și a fragilei sale democrații care supraviețuiește doar până în anul 1938; dictatura lui Benito Mussolini în Italia (1922-1943); prezența României în Mica Întelegere și Înțelegerea Balcanică, alianță care încearcă să stăvilească revizionismul în sud-estul Europei, zonă de interes pentru politica externă italiană. În plus, puteri europene precum Franța și Germania și state limitrofe precum Ungaria și Uniunea Sovietică interferează și erodează relația României cu regatul italian. Așa încât se disting acum doi timpi – unul de creștere, altul de descreștere – care alternează în raporturile italo-române. Pe de o parte, crește importanța Legațiilor și a consulatelor; se semnează un Tratat de amicitie între România și Italia (1926); se parafează Concordatul între România și Vatican (1929) etc. Pe de altă parte însă, se resimt tensiuni precum acele generate în urma războiului italian în Etiopia (context în care România se pronunță pentru sancțiuni aplicate Italiei) sau discursul Ducelui de la Milano în favoarea revizionismului maghiar (1936) etc.

Chiar așa fiind, această primă perioadă, pe drept cuvânt, a fost considerată apogeul raporturilor culturale italo-române. După cum am amintit deja, Pasquale Buonincontro consemnează în bibliografia sa mai bine de 2.550 de voci. Între acestea, 1.110 voci sunt dateate în răstimpul 1923-1943, dintre care 765 (adică 68,93%) tratează teme culturale. Un procent care indică fără umbră de îndoială o perioadă intensă și fecundă din punct de vedere cultural.

<sup>4</sup> Veronica Turcuș, *Bibliografia istorică româno-italiană (Bibliografie selectivă). Evoluția publicațiilor istorice româno-italiene până în 1996. Bibliografia istorică romeno-italiana*, Cluj-Napoca, Presa Universitară Clujeană, 1997, vol. I-II (grafic – vol. II, p. 159).

<sup>5</sup> Este sugestivă în acest sens pelicula *Mar Nero*, în regia lui Federico Bondi (2008) – scena în care imigranții români din Peninsula scandăreză "europeni, europeni" în noaptea Anului Nou 2007, precum și replica rostită de Gemma (Ilaria Occhini): „A gennaio entrano in Europa e saranno come noi!».

<sup>6</sup> Norman Manea, „Stranieri tra noi”, *Bucarest-Roma. Capire la Romania e i romeni in Italia*, a cura di Andrea Bajani e Mimmo Perrotta, Edizioni dell'Asino, 2011, pp. 5-8.

Arhitectura diplomației culturale românești în Italia s-a sprijinit pe câțiva piloștri: Școala Română de la Roma (1922)<sup>7</sup> și Casa Română din Venetia (1930)<sup>8</sup>; lectoratele de limbă română din cadrul universităților italiene<sup>9</sup>; prezența României în presa italiană<sup>10</sup>; traduceri<sup>11</sup>; cinema<sup>12</sup> – se cuvine menționată pelcula *Odessa în flăcări* în regia lui Carmine Gallone, producție a societății cinematografice italo-române Cineromit, premiată la Festivalul de la Venetia (1942). La această imponzantă construcție se adaugă participările la acte cultural-artistice și științifice internaționale (congresele de studii istorice de la Venetia și Roma, Biennala de la Venetia etc.)

Dar faptul cel mai valoros al diplomației culturale românești în Italia nu rezidă în multiplele instrumente de care s-a servit, ci în calitatea reprezentanților săi în Italia. Aceștia au dat suflul vital strategiilor concepute în laboratoarele Ministerului Afacerilor Externe, Ministerului Culturii sau Ministerului Propagandei Naționale. În calitatea intrinsecă a operatorilor culturali, în valoarea lor științifică rezidă punctul forte al diplomației românești în Italia, întrucât aceștia devin adevarate relee care conectează cultural cele două spații plasate într-un intricat context politic care altminteri le contrapunea: Nicolae Iorga, istoric și om politic, fondator al Casei Române de la Venetia și al Universității de Vară de la Vălenii de Munte; Vasile Pârvan, arheolog și director al Școlii Române de la Roma; Alexandru Marcu – renomut italienist și ministru al Propagandei Naționale (1941-1944); Claudiu Isopescu – fondator al catedrei de Limba și literatura română la universitatea La Sapienza; foști bursieri ai Școlii Române de la Roma – desemnați ca lectori de limbă română în Italia etc. Sunt nume care găsesc corespondențe în rândul italienilor: Ramiro Ortiz, Carlo Tagliavini, Giulio Bertoni, Giandomenico Serra, Giuseppe Petronio, Augusto Garcia, Mario Ruffini, Gino Lupi și alții. Aceste corespondențe între italieni și români sunt de natură să indice un interes reciproc, chiar exclusiv fiind simetria, de altfel utopică în orice tip de raport.

\*

Anul 1945 marchează începutul celei de a doua perioade, 1945-1989, considerată de închisare, de izolare. Pentru mai bine de patru decenii, Cortina de Fier a divizat Europa, afectând astfel raporturile dintre cele două state inserate în sfere politico-ideologice distincte. În realitate, imaginea acestei transe cronologice este mai compozită: realismului socialist din „obsedantul deceniu“ (Marin Preda)

<sup>7</sup> Mihai Bârbulescu, Veronica Turcuș, Julian M. Damian, *Accademia di Romania in Roma. 1922-2012*, Roma, Accademia di Romania, 2013.

<sup>8</sup> Ion Bulei, „La Casa Romena di Venezia“, *Annuario dell'Istituto Romeno di Cultura e Ricerca Umanistica di Venezia*, n. 1/1999, pp. 11-19.

<sup>9</sup> Carmen Burcea, „L'insegnamento del romeno in Italia fra le due guerre“, *Romanian Review of Political Sciences and International Relations*, n. 2/2005, pp. 83-92.

<sup>10</sup> Claudio Isopescu, *La stampa periodica romeno-italiana in Romania e in Italia*, Roma, Istituto per l'Europa Orientale, 1937.

<sup>11</sup> Ion Guță, *Le traduzioni d'opere letterarie romene in italiano (1900-1989)*. Con una bibliografia a cura di Ion Chirilă, Roma, Bulzoni, 1990.

<sup>12</sup> Cineromit. *Il sogno della Cinecittà romena 1941-1946*, a cura di Veronica Lazăr e Piero Silva, Roma, ItaroArte, 2003.

i-a urmat un deceniu de „dezgheț“ (anii '60) – denumit astfel după romanul lui Ilya Ehrenburg – și o „recongelare“ (în anii '70-'80). Ar fi greșit să vorbim de o încetare a relațiilor culturale bilaterale fără a încerca cătuși de puțin să minimalizeză potrivnicile acestei perioade.

După abdicarea regelui Mihai I și proclamarea Republicii Populare Române (1947), România continuă să supraviețuască izolată de Occident și supusă unui regim sovieto-comunist. Guvernul îi recheamă în patrie pe toți aceia cărora li se încredințaseră misiuni de reprezentare în exterior, iar școlile române în Italia sunt închise. Reforma învățământului din anul 1948 afectează grav lectoratele de limba română în exterior. Același lucru se întâmplă în România, unde începează activitatea Institutului Italian de Cultură, iar lectoratele de limba italiană din cadrul universităților sunt suprimate. Nunțiul Apostolic este expulzat din România, iar Concordatul cu Vaticanul abrogat. La fel Acordul Cultural semnat cu Italia în anul 1943. Toate acestea determină o scădere numerică a publicațiilor și schimbările culturale – gestionate acum de Institutul Român pentru Relațiile Culturale cu Străinătatea<sup>13</sup>.

Chiar aşă fiind, nu lipsesc remarcabile acte culturale izvorâte din activitatea Societății Academice Române, organizată la Roma (1957) de intelectuali români în exil – Mircea Popescu, Teodor Onciulescu, Gheorghe Caragăță și alții<sup>14</sup>; din strădaniile și izbânzile arheologului Dinu Adameșteanu<sup>15</sup> – fost bursier al Școlii Române de la Roma devenit director al Aerofototecii Naționale (1958-1964) și al Soprintendenței pentru Antichități a Basilicatei (1964-1977); din opera profesoarei Rosa del Conte<sup>16</sup> – autoarea monografiei *Mihai Eminescu o dell'Assoluto* (1962) și inițiatorea unui colocviu internațional dedicat poetului Mihai Eminescu (Venetia, 1964), ocazie care a pus față în față, spre pildă, un filolog din exil precum Basil Munteanu și un academician din patrie precum Alexandru Rosetti etc.

În anul 1964, prin declaratia politică din aprilie care afirma o cale românească, independentă de Moscova, începe să se topească gheăta... În același an, misiunile diplomatice de la Roma și București sunt ridicate la rang de ambasade. Urmează o serie de vizite la nivel înalt, în avanpremiera vizitei președintelui Nicolae Ceaușescu (1973): în anul 1966, ministrul de Externe Corneliu Mănescu vizitează Italia, iar un an mai târziu, omologul său, Amintore Fanfani, avea să viziteze România; în anul 1969, Ion Gheorghe Maurer, președinte al Consiliului de Miniștri, îl întâlnea la Roma pe Aldo Moro și era primit la Vatican de Papa Paolo VI.

Reflexele culturale ale acestei politici de deschidere față de Occident nu au întârziat să apară: în anul 1967, se semnează la București Acordul Cultural între Guvernul Republicii Italiene și Republica Socialistă Română<sup>17</sup>; în același an, cu

<sup>13</sup> *Instituțiile, organizațiile internaționale și România*, Mică enciclopedie elaborată sub redacția lui Stefan Neagoe, vol. I, București, Editura Institutului de Științe Politice și Relații Internaționale, sub voce, pp. 228-232.

<sup>14</sup> Florin Manolescu, *Encyclopédia exilului literar românesc, 1945-1989*, București, Editura Compania, 2003.

<sup>15</sup> Mihaela Mănuțu-Adameșteanu, „Dinu Adameșteanu, dincolo de legendă”, *Revista 22*, 23/04/2013.

<sup>16</sup> Luiza Valmarin, „Il rumeno alla Sapienza”, *Actele Colocviului italo-român* (Roma, 27-28 martie 2006), București, Institutul Cultural Român, pp. 113-118. Adrian Nicalescu, „In Memoriam. Rosa del Conte (10 aprilie 1907 – 3 august 2011)”, *Observator Cultural*, n. 587/2011.

<sup>17</sup> Monitorul Oficial, n. 105/ 6 decembrie 1967.

concursul lui Cornel Burtică, ambasador al statului român la Roma (1965-1969), o copie a Columnei lui Traian parvîne în România; tot Cornel Burtică întocmește un raport privind rolul pe care urma să-l asume Accademia di Romania la Roma<sup>18</sup>; în anul 1969, această instituție se redeschide sub direcția italienistului Alexandru Balaci (1969-1973)<sup>19</sup>; la Universitatea din Padova se desfășoară un colocviu dedicat Stolnicului Constantin Cantacuzino și raporturilor italo-române; revista *Il Veltro* publică un număr dedicat României, iar între cei care iau parte la acest proiect se remarcă Mircea Malița – intelectual și diplomat român care activa la momentul respectiv în cadrul Ministerului Afacerilor Externe și căruia avea să î se încredințeze curând Ministerul Învățământului (1970-1972) etc.

Ca o consecință, se reia tradiția lectoratelor de schimb. George Lăzărescu, Ovidiu Drâmba, Gheorghe Carageani, Emil Turdeanu, Alexandru Niculescu etc. predau limba română în universități italiene, în vreme ce Marco Cugno, Bruno Mazzoni, Doriana Unfer, Roberto Scagno etc. predau limba italiană în universități românești.

În același climat de dezgheț se reiau contactele între istoricii români și italieni, care se intensifică dincolo de participarea la Congresele Internaționale de Studii Istorice desfășurate la Roma (1955) și București (1980). Trebuie amintite aici studiile privind epoca risorgimentală semnate de istoricii Dan Berindei și Ștefan Delureanu, studiile privind Balcanii și Europa Centro-Orientală semnate de istoricii Angelo Tamborra și Domenico Caccamo. De asemenea, trebuie amintită activitatea Centrului Italo-Român de Studii Istorice (Milano) în care se implică *in primis* Bianca Valota Cavallotti și Virgil Cândea.

Din anii '70 se remarcă activitatea fundației conduse de controversatul Iosif Constantin Drăgan (Roma, 1967), care, în sintonie cu noua politică culturală a statului român, organizează congrese de tracologie sau, mai bine zis, de tracomanie<sup>20</sup>. Este o nouă fază în cadrul acestei perioade, aceea a afirmării teoriei proto-croniste și a doctrinei național-comuniste care culminează, în anul 1980 (în debutul Congresului Mondial de Istorie de la București), cu celebrarea a „2050 de ani de la fondarea statului unitar și centralizat geto-dac al lui Burebista“.

\*

A treia perioadă, 1989-2007, de redeschidere, înregistrează: sfârșitul Războiului Rece; revoluția română; tranziția spre democrație; aderarea României la Alianța Nord-Atlantică (2004) și Uniunea Europeană (2007). La toate acestea s-a adăugat fenomenul emigrației românești în Peninsulă, reflectat în mass-media și cinema, adesea exploatat politic și electoral<sup>21</sup>. Acest context favorizează reinnoirea și renovarea relațiilor italo-române: un Tratat de prietenie și colaborare este

<sup>18</sup> Ion Bulei, Rudolf Dinu, „L'Accademia Romena in Roma nel secondo dopoguerra“, *Actele Colocviului italo-român* (Roma, 27-28 martie 2006), București, Institutul Cultural Român, pp. 236-246.

<sup>19</sup> Smaranda Brătei Elian, „Un italienist nei contrasti del secolo ventesimo: Alexandru Balaci“, *80 anni di italienistica presso l'Università „Al. I. Cuza“*, Iași, coord. Eleonora Cârcăleanu, Atti del Simposio Internazionale di Iași (12-13 maggio 2006), Iași, Editura Universității Al. I. Cuza, 2006, pp. 76-83.

<sup>20</sup> Gheorghe Ceaușescu, „Origine română sau origine tracă?“, *România Literară*, n. 30/2003.

<sup>21</sup> Alina Hârja, Guido MELIS, *România. Minoritatea comunitară decisivă pentru Italia de mâine*, Iași, Institutul European, 2011.

semnat la București în anul 1991 de către miniștrii de Externe Gianni de Michelis și Adrian Năstase<sup>22</sup>; se reia activitatea Institutului Italian de Cultură; se redeschid Școlile române de la Roma (1990) și Venetia (1992) și se reia programul burselor de studiu „Vasile Pârvan“ și „Nicolae Iorga“; se semnează un nou Program de colaborare culturală italo-română pentru anii 2002-2005<sup>23</sup>.

Reușitele diplomației culturale se datorează acum în bună măsură traducerilor<sup>24</sup>, învățământului limbii române în mediu academic<sup>25</sup>, Asociației Italiene de Românistică<sup>26</sup>. Firul conductor între aceste canale de difuzare și promovare a culturii române în Italia este din nou reprezentat de o serie de personalități de marcă, cărora statul român le-a recunoscut aportul deosebit: Marco Cugno, Gheorghe Carageani, Bruno Mazzoni, Lorenzo Renzi, Marin Mincu, Roberto Scagno, Luiza Valmarin, Francesco Guida<sup>27</sup> etc. Activitatea lor a fost secundată de instituții precum Institutul Limbii Române – care gestionează lectoratele de limba română, Accademia di Romania din Roma și Institutul de Cercetare Umanistică din Venetia – care organizează coloconviști științifice, mese rotunde, expoziții de artă, proiecții cinematografice etc.

Mai cu seamă după reorganizarea din anul 2003, Institutul Cultural Român a gestionat numeroase acțiuni de diplomație culturală românească în Italia<sup>28</sup>. Misiunea ICR, pe linia de hotar între sincronizarea României cu valorile culturale europene și relevarea specificității sale culturale<sup>29</sup>, a vizat într-un prim moment promovarea tradițiilor populare, organizarea de cursuri de limbă și civilizație românească, editarea de publicații menite să favorizeze cunoașterea României în plan istoric și literar. După anul 2005, ICR a derulat programe precum *Translation and Publication Support Programme* (TPS); a coordonat, prin Centrul Național al Cărții, participarea României la târguri internaționale de carte etc. În fine, în anul 2007, ICR a devenit membru al EUNIC (*European Union of National Institutes for Culture*, 2006), inserându-se astfel în rețeaua europeană a instituțiilor culturale<sup>30</sup>.

Intr-o epocă aflată sub standardul multiculturalismului și multilingvismului – care au generat politici și acțiuni concrete la nivel european, manifeste prin varii mijloace de formare și informare – diplomația culturală capătă noi și tot mai de-

<sup>22</sup> Monitorul Oficial, n. 65/13 aprilie 1992.

<sup>23</sup> Monitorul Oficial, n. 790/30 decembrie 2002.

<sup>24</sup> Bruno Mazzoni, „La presenza della letteratura romena in Italia. 1989-2001“, *Annuario dell'Istituto Romeno di Cultura e Ricerca Umanistica*, n. 4/2002, pp. 330-345.

<sup>25</sup> Angela Tarantino, „L'insegnamento del rumeno nel nuovo ordinamento didattico“, *Romania e România. Lingua e cultura romena di fronte all'Occidente*, a cura di Teresa Ferro, Atti del Convegno internazionale di Studi, Udine, 11-14 settembre 2002, pp. 311-321.

<sup>26</sup> <http://cisdud2.let.uniroma1.it/air/>

<sup>27</sup> Monitorul Oficial, n. 38/23 ianuarie 2003.

<sup>28</sup> <http://www.icr.ro/bucuresti>; Legea n. 356/2003. *Instituțiile, organizațiile internaționale și România*, vol. I, loc. cit., sub voce, pp. 210-214. A. Buzura, „Scrisoare deschisă“, *România Literară*, n. 4/2005; H. R. Patapievici, „Nu te poți sincroniza cu trecutul, competiția e cu prezentul“, *Suplimentul de Cultură*, n. 319/2011.

<sup>29</sup> Dan Croitoru, „Institutul Cultural Român și prezența culturii românești în străinătate“, *Actele Coloconviului italo-român (Roma, 27-28 martie 2006)*, București, Institutul Cultural Român, pp. 11-17.

<sup>30</sup> Rudolf Dinu, Flavia Jercă, „Politica culturală a Uniunii Europene și instituțiile naționale de cultură“, *Uniunea Europeană după Tratatul de la Lisabona*, coord. Dan Dungaciu, Cristina Arvatu Vohn, București, Editura Institutului de Științe Politice și Relații Internaționale, 2012, pp. 228-240.

cise trăsături care merg până la revendicarea autonomiei, la tentativa eliberării de sub tutela politicii și renegarea statutului de anexă fagocitată de echilibrele de forță internaționale. Își în cazul specific al României se constată recunoașterea la nivel de specializare academică a unor programe de studii aprofundate în *Diplomatie culturală* sau *Strategii comunicaționale interculturale* și se împărțește credința că (re)cunoașterea celuilalt la nivel lingvistic, literar, socio-cultural poate detensiona relațiile internaționale, poate atenua diferențele și accentua punctele în comun. Acest discurs generos și extrem de atractiv, sintonizat la Roma – Bruxelles – București, nu poate săraci persistența unor raționamente de ordin politic, economic și ideologic care se întrețin în frumosul veșmânt al dialogului intercultural.

Dincolo însă de orice discuție pe tema instrumentalizării acțiunii culturale sau condiționărilor politice implicate/expliice, se poate afirma că axul diplomației culturale românești în Italia a fost reprezentat de capitalul uman – istorici, lingviști, literați, creatori și operatori culturali. Aceștia au tutelat învățământul reciproc al limbii, traducerile, difuzarea culturii române – acte fundamentale în apropierea culturală – și au creat punți de legătură între cele trei etape de evoluție.

#### BIBLIOGRAFIE

- Bărbulescu, Mihai, Veronica Turcuș, Iulian M. Damian, *Accademia di Romania in Roma. 1922-2012*, Roma, Accademia di ROMANIA, 2013;
- Boia, Lucian, *Istorie și mit în conștiința românească*, Editura Humanitas, București, 1997;
- Buonincontro, Pascale, La presenza della Romania in Italia nel secolo XX. Contributo bibliografico 1900-1980, De Simone Editore, Napoli, 1988;
- Bulei, Ion, „La Casa ROMENA di Venezia“, *Annuario dell'Istituto Romeno di Cultura e Ricerca Umanistica di Venezia*, n. 1/1999;
- Guță, Ion, *Le traduzioni d'opere letterarie romene in italiano (1900-1989)*. Con una bibliografia a cura di Ion Chirīță, Roma, Bulzoni, 1990;
- Instituțiile, organizațiile internaționale și România, Mică enciclopedie elaborată sub redacția lui Stelian Neagoe, vol. I, București, Editura Institutului de Științe Politice și Relații Internaționale;
- Manolescu, Florin, *Enciclopedia exilului literar românesc, 1945-1989*, București, Editura Compania, 2003;
- Mazzoni, Bruno, „La presenza della letteratura romena in Italia. 1989-2001“, *Annuario dell'Istituto Romeno di Cultura e Ricerca Umanistica*, n. 4/2002;
- Medici, Lorenzo, *Dalla propaganda alla cooperazione. La diplomazia culturale italiana nel secondo dopoguerra (1944-1950)*, Cedam, Padova, 2009;
- Turcuș, Veronica, *Bibliografia istorică româno-italiană (Bibliografie selectivă). Evoluția publicaților istorice româno-italiene până în 1996. Bibliografia istorica romeno-italiana*, Cluj-Napoca, Presa Universitară Clujeană, 1997, vol. I-II;
- \* *Actele Colocviului italo-român* (Roma, 27-28 martie 2006), București, Institutul Cultural Român.